

Nr 73.

Ankom till riksdagens kansli den 15 maj 1916 kl. 5.30 e. m.

*Utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t
angående eftergift av kronans eventuella, på rättegång be-
roende rätt till vissa fastigheter m. m.*

(2:a avd.)

Uti en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 11, har herr *Lindman m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta

a) att i skrivelse till Kungl. Maj:t — med tillkännagivande, att riksdagen för sin del medger, att kronans eventuella rätt till de under nr 45—66 här ovan omförmälda fastigheter må eftergivnas och rättegångarna om dem nedläggas — anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt för sin del upptaga frågan om dylikt eftergivande till prövning samt låta vidtaga de åtgärder, vartill samma prövning må föranleda; och

b) att likaledes i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta till nästa riksdag framlägga en fullständig uppgift å samtliga övriga av kammaradvokatfiskalsämbetet anhängiggjorda mål om återvinning av jord med angivande av grunden för kronans anspråk ävensom i största möjliga omfattning sådan utredning, som kan läggas till grund för ett bedömande av, om kronans eventuella rätt må eftergivnas.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för ifrågavarande framställning, tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Såsom framgår av motiveringen till förevarande motion har advokatfiskalsämbetet hos kammarkollegium under det senaste tiotalet år å kronans vägnar anhängiggjort ett flertal rättegångar för återvinnande

Utskottet.

till kronan av viss jord. Motionärerna hemställa nu, *dels* att riksdagen beträffande en del av dessa rättegångar redan innevarande riksdag skulle vidtaga åtgärder för nedläggande av kronans talan, *dels ock* att Kungl. Maj:t skulle till nästa riksdag inkomma med en förteckning över samtliga förevarande rättegångar med angivande av grunden för kronans rättsanspråk m. m., på det riksdagen måtte bli i stånd att pröva, huruvida och i vad mån kronans eventuella rätt jämväl i övriga fall måtte eftergivvas.

På framställning av utskottet har berörda advokatfiskalsämbete till utskottet överlämnat följande utredning beträffande av ämbetet i bemänt avseende anhängiggjorda rättegångar:

»P. M.

Genom kungl. kammarkollegii beslut den 7 november 1907 anbefalldes kammaradvokatfiskalsämbetet på given anledning att mot vederbörande i behörig ordning anställa talan om återgång av skatterätten till det under Rasjö masugn skatteköpta hemmanet $\frac{5}{8}$ mantal Måshult nr 1 i Bondstorps socken i Jönköpings län. Genom kungl. kollegii beslut den 9 april 1908 erhöll ämbetet enahanda uppdrag beträffande skatterätten till de under Orrefors bruk i Kronobergs län skatteköpta hemman, i avseende å vilka skatterätten och åborätten icke blivit förenade i samma hand. Med ledning av en därefter inom kungl. kollegium utarbetad förteckning över de under bruk efter år 1701 skatteköpta kronohemmanen och sedan utredning tillika införskaffats, i vad mån enskilda personers innehav av sådan jord kunde hava blivit genom meddelade lagfarter befästad, har ämbetet sedermera, till förhindrande att kronans rättsanspråk i de särskilda fallen genom mellankommande tjuguarig hävd äventyrades, nödgats — utan att ämbetet dessförinnan, på sätt givetvis önskligt varit, kunnat avvakta för bedömande av rättsanspråkens giltighet prejudicierande domar — vid domstol anhängiggöra talan om återvinning till kronan beträffande hittills 26 särskilda hemman av ifrågavarande slag. Av nu omhandlade — med hänsyn till antalet svarandeparter — till ett åttiotal uppgående mål äro fyra avgjorda i högsta instans, nitton beroende å Kungl. Maj:ts samt fyra å hovrätts prövning, varemot de övriga, av vilka likväl 32 tills vidare vila i avbidan å den genom nådiga brevet till kungl. kammarkollegium den 14 februari 1913 omförmälda utredningen, äro föremål för häradsrätts handläggning.

Genom kungl. förbudet den 11 december 1766 mot flyttning av smiden

och hammarskatt, som har civillags karaktär, stadgades, att, då något bruk nedlägges, skola de därunder lydande hemmanen hemfalla till kronan (eller bördeman); dock att i förra fallet (när sådant hemfallande skett) åbon vid sin lösningsrätt bibehålles emot köpeskillingens erläggande till kronan, utan att bruket någon åborätt tillerkännes.

Sedan vid 1853—54 års riksdag fråga väckts om reglering av åborätten å under bruk skatteköpta hemman i det fall, att den gamla åbostammen utginge, hade riksdagen hemställt, att Kungl. Maj:t ville förordna, huru i nämnda fall borde förfaras. Efter att hava inhämtat kammarkollegii utlåtande i ämnet utfärdade Kungl. Maj:t därefter en förordning rörande ifrågavarande förhållanden den 3 februari 1855, vari stadgats, att, då åbostammen å ett under något bruk skatteköpt hemman utslocknat, besittningsrätten å hemmanet, *såvida bruket ej vore nedlagt*, skulle tillkomma bruksägaren; men att, om vid dylik åboledighet, bruket befundes vara nedlagt, det uti kungl. förbudet mot flyttning av smiden och hammarskatt av den 11 december 1766 i sådant hänseende givna stadgande skulle lända till efterrättelse.

Till belysning av innebörden i sistberörda förordning må erinras om kammar- och kommerskollegiernas underdåniga utlåtanden av den 23 november 1876 och den 14 december 1886, vilka utlåtanden föregingo 1878 och 1887 års nedan omförmälda föreskrifter. I det förra av dessa utlåtanden hette det: »Om åter bruksägaren inköper åborätten, lärer sådant lika litet som i fråga om det förhållande, kungl. brevet den 3 februari 1855 avser, inverka på de villkor, varunder skattemannarätten av bruksägaren åtnjutes, eller föranleda därtill, att den i kungl. förbudet den 11 december 1766 stadgade påföljd av skattemannarättens förlust, i händelse bruket nedlägges, därigenom varder upphävd.» I det senare utlåtandet yttrades, att, om ett stadgande i 1887 års nedan omförmälda förordnings syfte komme till stånd, likväl skulle kvarstå ett antal sådana under bruk skatteköpta hemman — till vilka bruksägaren innehade åborätt — vara dåvarande bestämmelser om skatterättens förlust, i den händelse bruket nedlades, förbleve gällande, nämligen de hemman av omförmälda slag, å vilka jämlikt kungl. brevet den 3 februari 1855 besittningsrätten — vid åboledighet då icke någon till åboskapet berättigad person av den siste åbons släkt finnes — tillkommer bruksägare.

Genom kungl. kungörelsen den 24 maj 1878 stadgades, att den, som innehar åborätt å under bruk skatteköpt hemman, äger rätt att till vederbörande bruksägare överlåta sin åborätt, därvid föreskrifterna i kungl. kungörelsen den 8 maj 1863 angående utvidgad frihet i avseende på

överlåtelse av åborätt till kronohemman böra lända till efterrättelse; varjämte bruksägaren å sin sida är berättigad att överlåta sin skattemannarätt till sådant hemman åt den, som å hemmanet innehar åborätt med rättighet för denne att varda vid skattemannarätten bibehållen även i det fall, att bruket sedermera nedlägges.

Genom kungl. kungörelsen den 27 juni 1887 föreskrevs beträffande ägande- och dispositionsrätten till sådana under bruk skatteköpta hemman, till vilka bruksägaren från åbon inköpt åborätten, att bruksägaren skall vid skattemannarätten bibehållas även i det fall, att bruket nedlägges.

Från kronans sida har i ifrågavarande mål hävdats den uppfattningen, att 1766 och 1855 års förutberörda författningar inneburit, att hemman, som skatteköpts under bruk, skulle vid brukets nedläggande återfalla till kronan oberoende därav, om åbo då fortfarande fanns kvar å hemmanet och även oberoende av om — före tillkomsten av 1878 och 1887 års författningar — åbon inköpt skattemannarätten eller åbostammen utslocknat eller bruksägaren inköpt åborätten. Man har emellertid, emot det ovan sagda, velat göra gällande, att förening av åborätt och skattemannarätt, på sätt sistnämnda författningar stadga, som skett även före författningarnas tillkomst, skulle utesluta tillämpning av 1766 och 1855 års föreskrifter.

Det torde alltså framgå, att det berättigade i kronans huvudsakligen på bestämmelserna i Kungl. Maj:ts nådiga förbud den 11 december 1766 grundade anspråk om återvinning av under bruk skattesåld jord framstått klarast i de fall, *där ännu så sent som vid rättegångens anhängiggörande hemmanet innehafts och brukats av särskild eller särskilda åbor.*

Av de nu omhandlade rättegångarna har berörda förhållande förelegat dels i målet mot friherre E. Leijonhufvud å Nissafors rörande hemmanet Måshult nr 1, dels i målet mot Orrefors bruks aktiebolag, beträffande hemmanen Yttratorp nr 1 och Nygård nr 1, båda i Hälleberga socken.

Genom Kungl. Maj:ts den 25 juni 1915 och den 2 februari 1916 i nyssberörda tvenne mål meddelade domar har, vad angår sagda tre hemman, kronans talan, som icke vann underdomstolarnas gillande, blivit till alla delar bifallen.

Om emellertid med brukets nedläggande hemmanet bort återfalla till kronan på den grund, att då ännu förening av åbo- och skattemannarätten i bruksägarens eller åbons hand icke skett (jfr dock för senare fallet innehållet i Kungl. Maj:ts nedan omförmälda dom den 18 februari 1916) —

d. v. s. att åbo då ännu funnits å hemmanet — måste väl även en senare skeende dylik förening vara utan verkan mot kronan.

I fall, där förhållandena äro härmed likartade, synes alltså kronans rätt numera klar. Några dylika rättegångar äro emellertid icke för närvarande anhängiga.

Med hänsyn till den vidlyftiga undersökning, som ofta tarvas för fastställandet, huruvida vid en viss tidpunkt åbo i legal mening funnits å hemman, som här äro i fråga, har det i flertalet fall icke varit möjligt för ämbetet, som haft att iakttaga laga hävdetider, att före anhängiggörandet av rättegång i förevarande mål åvägbringa en dylik utredning. Denna omständighet i förening med innehållet i gällande författningar på detta område har lett till, att ämbetet ofta ansett sig pliktigt instämma talan utan annan säker upplysning än därom, att vid tiden för skatteköpet åbo funnits å hemmanet.

Vad vidkommer den hittills omtvistade innebörden av 1878 och 1887 års författningar föreligger numera i Kungl. Maj:ts den 18 sistlidne februari meddelade dom i mål mot makarna von Eckermann angående återgång till kronan av hemmanet $\frac{1}{2}$ mantal Stora Brink jämte andra hemmansdelar i Frustuna socken, den för bedömande av kronans anspråk i nu förevarande fall betydelsefulla förklaring, att tillämpningen av det i 1766 års förbud stadgade äventyr om hemmanets återfallande till kronan »i varje fall måste anses utesluten, där skatterättigheten blivit från bruksägaren försäld till åbon å hemmanet». Det lär härigenom kunna anses utsagt, att vad i kungl. kungörelsen den 24 maj 1878 uttryckligen stadgats för det fall att åborätten och skattemannarätten förenats i åbons hand redan därförut haft karaktären av gällande rätt.

Erinras må i detta sammanhang, att den från kronans sida härutinnan hävdade motsatta meningen enhälligt omfattats av nedre justitierevisionen såsom framgår av dess i målet avgivna underdåniga betänkande.

Den i Kungl. Maj:ts omförmälta dom innehållna rättstolkningen lär i och för sig utesluta från fullföljd ett avsevärt antal av ifrågavarande från kronans sida redan anhängiggjorda rättegångar. Avgörandet i vad mån dessa mål äro att hänföra till samma typ, som det nämnda Kungl. Maj:ts dom avser, kräver likväl en i varje särskilt fall förutgående undersökning, som med hänsyn till undersökningens beskaffenhet samt ämbetets redan förut strängt anlitade arbetskrafter nödvändigtvis tager avsevärd tid i anspråk. Det torde härvid allenast behöva erinras, hurusom en under-

sökning, varom här är fråga, nödvändiggör såväl efterforskningar i ministerialböcker samt mantals- och taxeringslängder som genomgående av uppbuds- och lagfartsprotokoll, vilka åtgärder — i den mån det erforderliga arkivmaterialet icke finnes tillgängligt här i staden — kunna tarva icke blott skriftväxling med ortsmyndigheter, utan jämväl hos ämbetet anställd tjänstemans resa till ort och ställe. Dylika undersökningar äro av ämbetet igångsatta. På grund av föreliggande utredning har emellertid av ämbetet redan kunnat återkallas kronans talan i de elva mål rörande återgång av skattemannarätten till delar av hemmanet Löväsen i Husby-Rekarne socken, vilka mål upptagas under nr 5—15 i den förteckning, som återopas i den av herr Lindman m. fl. vid innevarande års riksdag i andra kammaren väckta motionen nr 11. Såvitt redan nu kan av ämbetet bedömas, lär ock kronans talan i större delen av de till ett 20-tal uppgående målen rörande delar av hemmanen Lien, Hårbörsta, Tångböle och Vallan i Åre socken samt Romo nr 2 i Undersåkers socken komma att av ämbetet återkallas.

Såsom en annan huvudgrupp av nu ifrågavarande mål framstå emellertid enligt det ovan sagda de fall, då bruksägaren kan antagas hava åtkommit åborätten till det under bruket skatteköpta hemmanet. Då genom 1855 års förutnämnda förordning torde böra anses uttalat, att, om detta skett på den grund, att åbostammen utdött, hemmanet skall vid brukets nedläggande återfalla till kronan, och då av förarbetena till 1878 och 1887 års författningar synes framgå, att ditintills med detta fall ansetts böra likställas det, att bruket inköpt åborätten eller uppsagt åbon, synes kronan hava starkare skäl för sin talan i dessa fall än i det, som prövats genom Kungl. Maj:ts berörda dom av den 18 februari 1916.

Nu angivna rättsfråga har icke kommit under bedömande av Kungl. Maj:t, som hittills alltid i dessa mål konsekvent gjort ändring i underdomstolarnas domar eller domsmotivering.

Mål av nu omhandlade typ utgöra, bland andra, de i förenämnda motion omförmälda rättegångarna rörande delar av hemmanen Mesta nr 2 och 4 i Eskilstuna. I berörda mål — vilka på sätt av här bilagda förteckning utvisar numera uppgå till ett antal av nitton — har Kungl. Svea hovrätt den 17 sistlidne mars meddelat domar, varigenom kronans talan av anförda skäl ogillats.

Samtidigt med att advokatfiskalsämbetet mot hovrättens nämnda domar — med undantag för det i nyssberörda förteckning upptagna målet mot

Sv. Perssons stärbhusdelägare i fråga om ²/₁₈₅ mantal litt. Di Mesta nr 4, vari fullföljd av talan hos Kungl. Maj:t icke blivit medgiven — i vederbörlig ordning hos kungl. hovrätten anmält missnöje, har ämbetet emellertid tillika funnit sig föranlåtet underställa Kungl. Maj:t frågan om förtursrätt vid sagda måls föredragning och avgörande i högsta domstolen. Ämbetet har nämligen i underdånig skrivelse den 17 innevarande april hemställt, att, då bland de av advokatfiskalsämbetet anhängiggjorda mål angående återvinning till kronan av under bruk skattesålda hemman, ifrågavarande mål representerade en särskild typ, av vars slutliga bedömande vore beroende såväl ett flertal ännu endast i vederbörande underrätter anhängiga mål som även det vidare anhängiggörandet i liknande fall av nya rättegångar, och då det efter ämbetets mening för blivande lagstiftningsåtgärder eller andra statsmyndigheternas beslut rörande här förevarande rättsförhållanden måste anses vara av vikt, att utslag av högsta instans i dessa mål föreläge inom en snar framtid, Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om, att nu berörda mål måtte, i enlighet med innehållet i 20 § av gällande nådiga instruktion för Kungl. Maj:ts nedre justitierevision, varda i högsta domstolen föredragna, så snart sig göra läte efter utgången av skriftväxlingstiden i målen den 26 nästkommande juni. I nu omförmälda underdåniga skrivelse fann sig ämbetet tillika böra tillkännagiva, att ämbetet med hänsyn till omständigheterna i förevarande mål givetvis icke ärnade vidtaga någon åtgärd för verkställighet av eventuellt till kronans förmån utfallande domar i målen utan att därom inhämta särskild föreskrift.

Då, såsom ovan påpekats, av de nu vid domstolarna anhängiga rättegångarna rörande under bruk skattesåld jord några ytterligare mål av den typ, som representeras av de genom Kungl. Maj:ts förstovännämnda domar den 25 juni 1915 och 2 februari 1916 avgjorda rättegångarna icke för det närvarande föreligga, lärer, därest kronans anspråk i nyssberörda hos Kungl. Maj:t nu fullföljda mål angående hemmanen Mesta skulle varda underkända, samtliga övriga å domstolarnas prövning nu beroende rättegångarna böra från kronans sida nedläggas utan att sådan förutgående undersökning avseende målens särskiljande i de ovan sist-antydde två särskilda rättstyperna vidare blir erforderlig. Stockholm den 27 april 1916.

H. v. Schulzenheim.

Advokatfiskal. »

Vid ovanintagna skrift fanns fogad eu så lydande förteckning:

- » 1) Arrendatorn J. G. Jonson i Mesta ($\frac{1}{500}$ mantal litt. Bh Mesta nr 2).
- 2) Johan Axel Andersson i Mesta ($\frac{49}{10000}$ mantal litt. Bo Mesta nr 2 samt $\frac{1}{50}$ mantal litt. Dk Mesta).
- 3) Hemmansägaren J. R. Törnblom i Mesta ($\frac{11}{200}$ mantal litt. Ba Mesta nr 2).
- 4) Trädgårdsmästaren Carl Arvid Carlsson ($\frac{39}{500}$ mantal litt. Bb Mesta nr 2).
- 5) Lantbrukaren E. O. Gustafsson i Mesta ($\frac{81}{1000}$ mantal litt. Bc Mesta nr 2).
- 6) Arrendatorn Johan Eriksson i Mesta ($\frac{41}{250}$ mantal litt. Bd, $\frac{3}{125}$ mantal litt. Be, $\frac{23}{1000}$ mantal litt. Bf och $\frac{1}{125}$ mantal litt. Bi Mesta nr 2, ävensom $\frac{33}{200}$ mantal litt. Da och $\frac{51}{1000}$ mantal litt. De Mesta nr 4).
- 7) Arrendatorn Axel Axelsson i Mesta ($\frac{3}{500}$ mantal litt. Bg Mesta nr 2).
- 8) Carl Viktor Carlsson ($\frac{7}{1000}$ mantal litt. Bk Mesta nr 2 samt $\frac{7}{200}$ mantal litt. Bl av samma hemman).
- 9) Gustaf Olof Eriksson i Mesta ($\frac{7}{1000}$ mantal litt. Bm Mesta nr 2).
- 10) C. A. Carlsson i Mesta ($\frac{1}{200}$ mantal litt. Bn Mesta nr 2, $\frac{1}{25000}$ mantal litt. Dl Mesta nr 4, $\frac{1}{125}$ mantal litt. Dh Mesta, ävensom lägenheten Mesta nr 5).
- 11) Trädgårdsmästaren H. T. Lenngren i Mesta (skifteslotten litt. Bp ävensom lägenheten Mesta nr 6).
- 12) Hemmansägaren Karl Erik Eriksson ($\frac{13}{500}$ mantal litt. Dc Mesta nr 4).
- 13) Godsägaren H. Persson ($\frac{9}{250}$ mantal litt. Dm Mesta nr 4).
- 14) Gårdsägaren Johan Erik Larsson ($\frac{3}{250}$ mantal litt. Dn Mesta nr 4).
- 15) Fors Församling ($\frac{81}{6250}$ mantal litt. Db Mesta nr 4).
- 16) G. A. Edling i Mesta ($\frac{79}{1000}$ mantal litt. Dd Mesta).
- 17) Frans Gustaf Norén i Mesta ($\frac{31}{500}$ mantal litt. Df Mesta nr 4 ävensom den från samma hemmansdel avsöndrade lägenheten Fredriksborg nr 1).
- 18) L. G. Karlsson i Mesta ($\frac{3}{250}$ mantal litt. Dg Mesta nr 4).
- 19) Sven Perssons stärbhusdelägare.
(Änkan Hilma Persson m. fl.) ($\frac{2}{125}$ mantal litt. Di Mesta nr 4).»

Såsom synes av den av advokatfiskalsämbetet upprättade P. M. kunna med avseende å processföremålet nu förevarande rättegångar särskiljas i tre huvudgrupper, nämligen *dels* sådana fall, där det under bruk skatte-

köpta hemmanet ännu så sent som vid rättegångens anhängiggörande innehafts eller brukats av särskild eller särskilda åbor, dels sådana fall, där åborätten och skattemannarätten till det omstämda hemmanet förenats i åbons hand, dels ock sådana fall, där åborätten och skattemannarätten till ett under bruk skatteköpt hemman förenats i bruksägarens hand.

Vad först angår sådana fall, där ett under bruk skatteköpt hemman ännu så sent som vid rättegångens anhängiggörande innehafts eller brukats av särskilda åbor, har högsta domstolen, såsom upplyst blivit, genom domar den 25 juni 1915 och den 2 februari 1916 till kronans förmån avgjort de båda anhängiggjorda, denna grupp tillhörande mål. Detta innebär, att hemmanen förklarats vara kronan tillhöriga, vadan de å desamma sittande åborna erhålla rätt att av kronan skatteköpa desamma.

Då sålunda kronans anspråk för dessa fall numera slutgiltigt blivit fastställt samt några dylika rättegångar icke för närvarande äro anhängiga, finner utskottet intet skäl att vidare ingå på motionen, i vad den avser rättegångar av denna typ.

Jämväl för den grupp av rättegångar, där åborätten och skattemannarätten till ett under bruk skatteköpt hemman förenats i åbons hand, har numera en prejudicierande dom meddelats, i det att högsta domstolen den 18 sistlidne februari i ett dylikt fall ogillat kronans talan. På grund härav har, enligt ovanintagna P. M., redan nu i ett flertal fall kronans talan återkallats, varjämte utredningsarbeten pågå inom kammarkollegium, vilka lära resultera uti ett återkallande av ytterligare åtskilliga mål. Då sålunda motionärernas önskemål beträffande hemman, tillhörande denna kategori, redan vunnits, finner utskottet det icke vara av behovet påkallat att för denna grupp av rättegångar vidtaga några särskilda åtgärder. Utskottet vill allenast framhålla vikten av att berörda utredningsarbete i görligaste mån påskyndas, på det att innehavarna av hemman, som efter utredning befinnas tillhöra denna grupp, snarast möjligt må vinna trygghet i sin besittning.

Vad slutligen beträffar de rättegångar om återgång av under bruk skatteköpt jord, där åborätten och skattemannarätten förenats i bruksägarens hand, till vilken grupp höra de mål, som av motionärerna påyrkas skola omedelbart nedläggas, har kungl. Svea hovrätt genom nyligen avkunnade domar fastställt underrätternas utslag, varigenom den av kronan förda talan ogillats. Såsom framgår av ovanintagna P. M. har likväl advokatfiskalsämbetet av anförda skäl ansett sig böra hos Kungl. Maj:t fullfölja talan mot berörda domar, varvid ämbetet hos Kungl. Maj:t anhållit om förtursrätt vid sagda måls föredragning och avgörande i högsta

domstolen. Då skäl icke torde saknas för det antagandet, att denna anhållan av Kungl. Maj:t varder bifallen, lära ifrågavarande mål kunna förväntas bliva slutligt avgjorda under loppet av innevarande års sommar. Vid sådant förhållande och då advokatfiskalsämbetet dessutom förklarat sig icke ärna vidtaga någon åtgärd för verkställighet av eventuellt till kronans förmån utfallande domar i målen, utan att därom inhämta särskild föreskrift, har utskottet icke ansett sig böra ingå på frågan om ett nedläggande av kronans talan i dessa mål. Härjämte hyser utskottet den förvisningen, att, därest målen skulle avgöras till kronans förmån, Kungl. Maj:t före utfärdandet av sådan föreskrift låter verkställa erforderlig utredning och, där billighetsskäl tala för att innehavarna måtte varda vid sin jord bibehållna, för riksdagen framlägger de förslag i sådant syfte, som kunna anses vara befogade.

Vad slutligen beträffar det av motionärerna under b) gjorda yrkandet om framläggande av en fullständig uppgift å samtliga anhängiga mål av förevarande slag, finner utskottet, med hänsyn till vad härovan anförts, en sådan förteckning icke numera hava den betydelse motionärerna förmenat, vadan utskottet icke funnit skäl föranstalta om upprättande av en dylik förteckning.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 maj 1916.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: Herrar greve Hamilton, Petersson P. Alfred, Holmquist, Lindblad, greve Wachtmeister, Linders, Nilsson i Linnås, Barthelson, Ingeström, friherre Hermelin, Fagerlin, Hage, Svensson, Andersson och Nordström.

Reservation

av herrar *Nilsson* i Linnås, *Svensson* och *Andersson* i Knäppinge, som ansett, att utskottets utlåtande från och med sista stycket å sidan 9 i det tryckta utlåtandet bort hava följande lydelse:

I detta sammanhang vill utskottet erinra om Kungl. Maj:ts här nedan intagna skrivelse till kammarkollegium den 14 februari 1913.

»Gustaf etc.

Vår ynnest etc. Vi hava erfarit, att advokatfiskalen hos Eder å Våra och kronans vägnar anhängiggjort talan mot åtskilliga innehavare av under bruk skatteköpta hemman angående återvinning av dessa samt att det är antagligt, att advokatfiskalen under närmaste tiden kommer att ytterligare anhängiggöra ett antal dylika rättegångar.

Då emellertid värdet av den egendom, som är föremål för ifrågasvarande rättegångar, i åtskilliga fall torde stå i sådant förhållande till de kostnader, som för statsverket äro förenade med rättegångarnas utförande, att kronans intresse av deras fullföljande kan ifrågasättas samt det tillika synes böra tagas i övervägande, huruvida icke i särskilda fall, på därom av svarandepart gjord framställning eller eljest, med hänsyn till föreliggande ömmande omständigheter åtgärder böra vidtagas i syfte att rättegångarna må nedläggas och kronans eventuella rätt till fastigheterna efterskänkas till vederbörande innehavare, hava Vi funnit gott

dels bemyndiga chefen för finansdepartementet att tillkalla en sakkunnig person att inom finansdepartementet biträda vid verkställande av undersökning, huruvida i särskilda fall vad staten må hava att vinna å rättegångarna står i det förhållande till med desamma förenade kostnader, att staten icke kan anses hava intresse av att fullfölja rättegångarna, ävensom huruvida, med hänsyn till svarandenas ekonomiska ställning, av dem å hemmanen nedlagt arbete eller andra förekommande omständigheter, rättegångarna i särskilda fall böra nedläggas och kronans eventuella rätt till fastigheterna efterskänkas till förmån för dessas innehavare,

dels föreskriva, att advokatfiskalen hos Eder skall i fråga om de rättegångar av förevarande art, som redan äro anhängiggjorda eller komma att av kronan anhängiggöras under den tid förenämnda undersökning inom

finansdepartementet pågår, hava att, i den mån målen äro föremål för prövning av underrätt, vid vederbörande domstol göra framställning därom, att målet må förklaras vilande tills vidare,

dels ock anbefalla Eder att, så snart omständigheterna det medgiva, till finansdepartementet överlämna samtliga av kollegium disponerade handlingar i berörda mål att för ifrågavarande undersökning användas och därefter till Eder återställas.

Detta meddela Vi Eder till kännedom och efterrättelse samt vederbörandes förständigande.

Stockholms slott den 14 februari 1913.

GUSTAF.

Theodor Adelswärd.»

I anledning av en inom andra kammaren vid samma riksdag väckt motion i det syfte, som framgår av Kungl. Maj:ts förestående skrivelse — vilken utfärdats efter motionens avlämnande — samt med hänvisning till denna skrivelse, gjorde dåvarande jordbruksutskott bland annat följande uttalande som sedermera blev av båda kamrarna godkänt:

»I likhet med motionärerna anser utskottet därför ett eftergivande av kronans eventuella rätt i nu ifrågavarande avseende understundom kunna vara av billigheten påkallat. Så är exempelvis fallet, då på grund av svarandenas ekonomiska ställning eller andra förhållanden omständigheterna måste anses särskilt ömmande eller då värdet av den egendom, som skulle åt kronan återvinnas, icke står i rimligt förhållande till de med rättegångens utförande förenade kostnaderna och det lidande, som genom en för kronan gynnsam dom skulle åsamkas den enskilde. I likhet med motionärerna håller utskottet före, att undersökningen om, huruvida ett föreliggande återvinningsanspråk till äventyrs bör eftergivnas, såvitt möjligt bör företagas redan före målets anhängiggörande eller, därest detta icke låter sig göra, i varje fall på ett så tidigt stadium av rättegången som möjligt.»

Härav framgår, att ett bifall till motionen beträffande punkt a) står i full överensstämmelse med både Kungl. Maj:ts och riksdagens då gjorda uttalande, särskilt med tanke därpå att dessa fastigheter äro av relativt ringa värde, samt att, även om kronan skulle vinna i högsta domstolen, åborna genom nya rättegångar äro behöriga att fordra ersättning för nödiga

och nyttiga förbättringar å fastigheterna. Även kronans juridiska rätt beträffande dessa fastigheter kan väl anses vara ganska tvivelaktig, då utslagen i båda underrätterna gått kronan emot.

Då det emellertid för den fortsatta utredningen av kronans jordägarerätt kan anses fördelaktigt att — inom en ej allt för avlägsen framtid — vinna ett prejudikat inom denna grupp av mål, anser utskottet, att angående den av ifrågavarande fastigheter, som har det största taxeringsvärdet (12,200 kr.), nämligen Mesta ^{41/250} mtl. litt. Bd, rättegången bör fullföljas i högsta domstolen.

Vad slutligen beträffar det av motionärerna under b) gjorda yrkandet om framläggande av en fullständig uppgift å samtliga anhängiga mål av förevarande slag, anser utskottet, att, på frågans nuvarande läge, detta bör kunna anstå åtminstone till ett kommande år.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen i anledning av herr Lindmans m. fl. motion måtte besluta

att i skrivelse till Kungl. Maj:t — med tillkännagivande att riksdagen för sin del medger, att kronans eventuella rätt till de under nr 1—19 i här förut intagna förteckning angivna fastigheter, utom Mesta ^{41/250} mtl. litt. Bd, må eftergivas och rättegångarna om dem nedläggas — anhålla att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt för sin del upptaga frågan om dylikt eftergivande till prövning, samt låta vidtaga de åtgärder, vartill samma prövning må föranleda.
